

**HOZIRGI KUNDA AXBOROT-KUTUBXONA MUASSASALARINI
AVTOMATLASHTIRISH HOLATI.**

Xasanbayeva Shoira Baxtibayevana

Yunusobod tuman axborot kutubxona markazi

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamlashtirish xizmati rahbari

Annotatsiya: *Ushbu maqolada aholiga axborot-kutubxona xizmatini ko'rsatish, kitobxonlar savodxonligini oshirish, istiqlol sharoitida erkin fikrlash, ayniqsa, iqtidorli yoshlarni tarbiyalash kabi bir qator masalalarni hal etishda axborot-kutubxonalarning roli beqiyosdir. Shu o'rinda, joylarda axborot-kutubxona markazlari va axborot-resurs markazlari tashkil etilib, kitobxonlarga xizmat ko'rsatish tuzilmasi yuksak pog'onalarga ko'tarildi. Aholining axborotga bo'lgan ehtiyojlari zamonaviy texnologiyalar asosida qondirilishi axborot-kutubxona markazlarida texnologiyalarning ta'minlanish fikrimizning yaqqol dalilidir. Hozirgi kunda axborot-kutubxona markazlarining boshqaruv tizimi tubdan o'zgarganligi kitobxonlar va mutaxassislar bilan ishlashda yangi bir davrning boshlanganligi sababli bozor munosabatlari sharoitida boshqaruv tizimlarini isloh qilish, axborot va reklama xizmatlarini tashkil etish, kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash, menejment va marketing, axborot-kommunikatsion texnologiyalari bilimlarini chuqur egallagan mutaxassislarni tayyorlash eng muhim masalalardan biri hisoblanadi.*

Kalit so'zlar: *axborot inqilobi ,elektron kutubxona, virtual kutubxona, avtomatlashtirilgan kutubxona, kutubxonalararo abonement, XXI asr kutubxonasi.*

Аннотация: *В данной статье ни с чем не сравнима роль информационных библиотек в решении целого ряда вопросов, таких как предоставление информационно-библиотечных услуг населению, повышение грамотности читателей, свободомыслие в условиях независимости, особенно в воспитании талантливой молодежи. В связи с этим в регионах были созданы информационно-библиотечные и информационно-ресурсные центры, а структура предоставления услуг читателям поднялась на высокий уровень. Тот факт, что информационные потребности населения удовлетворяются на основе современных технологий, является наглядным свидетельством нашей идеи предоставления технологий в информационно-библиотечных центрах. В настоящее время система управления информационно-библиотечными центрами коренным образом изменилась, и с тех пор началась новая эра в работе с читателями и специалистами, реформировании систем управления в условиях рыночных отношений, организации информационного и рекламного обслуживания, обучении, переподготовке, переподготовке специалистов, обладающих глубокими знаниями в области менеджмента и маркетинга, информационно-коммуникационные технологии - один из важнейших вопросов.*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Ключевые слова: *информационная революция, электронная библиотека, виртуальная библиотека, автоматизированная библиотека, межбиблиотечный абонемент, библиотека 21 века*

Abstract: *In this article, the role of information libraries in solving a number of issues such as providing information and library services to the population, increasing the literacy of readers, free thinking in conditions of independence, especially in educating talented youth is incomparable. In this regard, information and library centers and information and resource centers have been established in the regions, and the structure of providing services to readers has risen to high levels. The fact that the population's information needs are met on the basis of modern technologies is a clear evidence of our idea of providing technologies in information and library centers. Currently, the management system of information and library centers has fundamentally changed, and since a new era has begun in working with readers and specialists, reforming management systems in the conditions of market relations, organizing information and advertising services, training, retraining, training specialists with in-depth knowledge of management and marketing, information and communication technologies is one of the most important issues.*

Keywords: *information revolution, electronic library, virtual library, automated library, interlibrary loan, 21st century library*

KIRISH

O'zbekiston mustaqillikni qo'lga kiritgan dastlabki kunlardanoq erkin demokratik davlat barpo etish, xalqning ma'naviy boy va munosib hayotini ta'minlashdek ezgu maqsadni amalga oshirishga kirishildi. Biz tanlagan rivojlanish yo'li jahon tajribalarini, shuningdek, asrlarga tengdosh milliy an'analar, urf-odatlarini, an'anaviy turmush tarzini har tomonlama hisobga olib, davlat va jamiyatni yangilash hamda taraqqiy ettirishga yo'naltirilgan. Qadamlar qo'yildiki, bu ko'p jihatdan mamlakat fuqarolariga O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga qo'shilishi borasida faol va samarali erkin foydalanish imkoniyatlarini yaratish bilan bog'liq.

Axborot va kommunikatsiya texnologiyalari shiddat bilan rivojlanayotgan asrda axborot siyosati madaniy siyosatning bir bo'lagi hisoblanadi. Butun axborot imkoniyatlari, asosan, axborot-kutubxonalarda yig'ilgan bo'lib, foydalanuvchilar shu yerning o'zida kutubxonada yig'ilgan yoki uzoqdagi axborotdan foydalanishi mumkin. Axborot texnologiyalari va Internetning rivojlanishi axborot-kutubxonalarga o'z resurslarini tartibga keltirish, elektron ma'lumotlar bazasini yaratish imkonini berdi.

Har qanday mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy yuksalishi, xususan, fan, ta'lim va madaniyat rivojidadagi asosiy shartlardan biri turli sohalarga oid zarur axborotlarni tezkorlik bilan olish imkoniyatining mavjud bo'lishidir. Bu maqsadga erishishda axborot-kutubxonalar faoliyatini yangi axborot texnologiyalari bilan qurollantirish katta ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, axborot-kutubxona faoliyatining asosiy jarayonlari: axborotlarni

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

yig'ish, ishlov berish, saqlash, qidirish va iste'molchilarga yetkazib berishga zamonaviy telekommunikatsiya kanallari vositasida elektron texnologiyalarni qo'llash samarali natijalar beradi.

XX asr oxirlaridan yuz bera boshlagan "axborot inqilobi" kutubxonalar faoliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu ta'sir natijasida kutubxonalar borgan sari ko'proq zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ta'minlanib, axborot resurslari markazlariga aylanib bormoqda.

Axborot-kutubxonalarda xizmat ko'rsatish turlari ham keskin kengaydi: Internet tarmog'idan foydalanish, axborot-tahliliy materiallarni jamlab berish, axborot-kutubxona kataloglarining elektron ko'rinishi va to'liq matnli ma'lumotlar bazalarini kitobxonlarga taqdim etish shular jumlasidandir.

Kerakli axborotni olish uchun yangi axborot texnologiyalaridan foydalanilganda manbalarni qidirib topish imkoniyati yuz martalab oshadi. Telekommunikatsiya vositalarini qo'llash esa axborot manbayining qanday masofada ekanligidan qat'iy nazar, unga tezkorlik bilan ega bo'lish imkoniyatini yaratadi. Bunday yangi turdagi axborot-kutubxonalar "elektron kutubxona", "virtual kutubxona", "avtomatlashtirilgan kutubxona" singari nomlar bilan atalmoqda.

Avtomatlashtirilgan kutubxona (AK) - bu shunday kutubxona-ki, uning funksiyasi, ayniqsa, axborot-kutubxona axborot xizmati, asosan, avtomatlashtirish (kompyuterlar, serverlar, tashkiliy-texnika vositalari, dasturiy komplekslar) va telekommunikatsiya vositalari yordamida amalga oshiriladi.

Avtomatlashtirilgan kutubxona (AK) tizimlarining rivoji axborot texnologiyalarining umumiy rivojini o'zida to'liq aks ettiradi. Kompyuter bajaradigan ishi va tarkibiga ko'ra odatdagi kutubxonaga juda o'xshab ketadi.

Kompyuter texnologiyasida ishlatiladigan ba'zi bir atamalar, masalan, "boshlang'ich modullar kutubxonasi", "katalog", "yuklanadigan modullar kutubxonasi" kabilar shular jumlasidandir.

Shaxsiy kompyuter orqali iste'molchiga xizmat ko'rsatish jarayoni ham kitobxonlarga kutubxonada ko'rsatilayotgan xizmatga o'xshab ketadi. Katalogdan ma'lumotlar qidirish, ma'lumotlarni saqlash jarayoni, kataloglashtirish ko'rsatkichlarini tasniflash va boshqalar bir-biriga o'xshash.

Bularning hammasi axborot-kutubxona jarayonlarini avtomatlashtirish mumkinligini ko'rsatadi. Ya'ni axborot-kutubxonadagi asosiy jarayonlar: ma'lumotlarni yig'ish, saqlash, ishlov berish, qidirish va uzatishni to'liq avtomatlashtirish mumkin.

Axborot-kutubxonalarni avtomatlashtirish usullari joriy qilinmasidan avval ular faqat o'zlarining kitobxonlariga xizmat qilganlar. Aniq bir kutubxonaga a'zo bo'lgan kitobxon faqat shu kutubxona axborot resursidan foydalana olgan, mazkur kutubxonada bo'lmagan axborot resursidan faqat "kutubxonalararo abonement" orqali foydalanish mumkin bo'lgan. Ammo har qanday nashrni ham "kutubxonalararo abonement" orqali jo'natish oson ish emas. Nashrni bunday jo'natish vaqt va mablag' talab qiladi.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Kitobxonlarga xizmat ko'rsatishda yana bir cheklash bor edi: kutubxonalar kitobxonlarga nashrlarni faqat odatdagi holatda (masalan, kitob shaklida) berishlari mumkin edi.

Axborot-kutubxonalarda kompyuterlardan va Internetdan foydalanish yangi imkoniyatlarni yaratdi. Bu esa, o'z navbatida, turli fizik tashuvchilardan (magnitli tasmalar, disklar, SD-ROMlar va boshqalardan) foydalangan holda elektron hujjatlarning keng tarqalishiga olib keldi.

Bunda masofadan turib axborot olish va axborot uzatishning roli beqiyosdir. Kitobxonlarga xizmat ko'rsatishning zamonaviy shakllarini o'zlashtira borgan axborot-kutubxonalar o'z kuchlarini elektron hujjatlar va Internet resurslaridan foydalanishga yo'naltirdilar. Bunday maqsadga erishish uchun bir qator huquqiy va texnologik masalalarni yechish va kutubxona ishi konsepsiyasini qayta ko'rib chiqish zarur edi. Natijada "elektron kutubxona" atamasi paydo bo'ldi. Elektron kutubxona yaratuvchilarga shu narsa aniq bo'lib qoldiki, maqsadga erishish uchun manfaatdor tomonlar kuchlarini birlashtirishi zarur ekan. Natijada elektron kutubxonalar yaratish ishiga dastlab alohida tashkilotlar kirishgan bo'lsa, so'ngra bu ish milliy va xalqaro darajadagi ishga aylandi.

Axborot-kutubxonalarni avtomatlashtirishga dastlab 60-yillarning o'rtalaridan kirishildi. Kompyuterlarni kutubxonalar ishiga tatbiq qilish bibliografik ma'lumotlar bazasi va kutubxona kataloglarini yaratishdan boshlandi. Bu ishlar maxsus EHMLar asosida bajarildi. Mashina o'qiy oladigan (MARC) kataloglarni va yagona kataloglar tarmog'ini yaratish bo'yicha dastlabki natijalar olindi. 70- yillarda kompyuterlarni aloqa kanallari orqali yagona tarmoqqa bog'lash imkoni yaratildi. Bu esa, o'z navbatida, bir kompyuterdagi bibliografik ma'lumotlar bazasidan ikkinchi kompyuter orqali foydalanishga sharoit tug'dirdi.

80- yillarda shaxsiy kompyuterlarning paydo bo'lishi bilan kutubxona tizimlarini yaratish va ularni keng tatbiq qilish real bo'lib qoldi. 1967- yilda AQShdagi Ogayo shtati kollejlari va universitetlari rahbarlarining tashabbusi bilan Ogayo kollejlari kutubxona markazi - Ohio College Library Center (OCLC) tashkil qilindi.

Bundan maqsad akademik universitetlarning kompyuter tizimlarini rivojlantirib, bibliografik resurslarni o'zaro almashtirishga imkon yaratish edi. OCLCning birinchi idorasi Ogayo davlat universitetining bosh kutubxonasida, birinchi kompyuterlashtirilgan zal esa mazkur universitet tadqiqotlar markazida tashkil qilindi. OCLC va uning boshqa universitetlar bilan hamkorligi tezda rivojlandi. 1981- yilda korporatsiyaning rasmiy nomi OCLC - to'g'ri murojaat qiluvchi kutubxona markazi (Online Computer Library Center, Inc) deb o'zgartirildi.

Bugungi kunda OCLC 63 mamlakatdagi 23 000 kutubxonaga xizmat qiladi. Elektron kutubxona g'oyasi jahonning rivojlangan mamlakatlaridagi universitetlar va yirik kutubxonalarda u yoki bu yo'sinda tatbiq qilinmoqda.

Masalan, Yaponiyada yangi texnologiyalarni tatbiq qilish agentligi, Parlament milliy kutubxonasi, bir qator vazirliklar, 20 dan ortiq kutubxona va madaniy markazlar o'z kuchlarini birlashtirib, "XXI asr kutubxonasi"ni yaratishga kirishganlar.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Bir necha yil avval AQSh Kongressi kutubxonasi elektron kutubxona yaratish milliy dasturini amalga oshira boshladi. 1994- yildan boshlab AQShda NSF, DARPA va NASA tashabbusi bilan Digital Libraries initiative (DLI) elektron kutubxonalar bo'yicha tadqiqot dasturi ish boshladi.

Mazkur dastur rivojining 2- bosqichida, ya'ni 1998- yildan boshlab u yagona tarmoqlararo dasturga birlashtirildi. Bu dasturga Milliy tibbiyot kutubxonasi, AQSh Statistika agentligi, Milliy gumanitar fond, AQSh Milliy arxivi va boshqa federal agentliklar qo'shildi.

1995- yildan boshlab Buyuk Britaniya milliy dasturi ELIB amalga oshirildi. Bir qator mamlakatlar (Kanada, Germaniya va boshqalar)da elektron kutubxonalar tashkil etishga oid yaratilgan tarqoq loyihalar milliy va xalqaro loyihalarga aylana boshladi. Elektron kutubxonalar yaratish va ulardan foydalanishni maqsad qilgan bir qator loyihalar KES dasturi (Yevropa hamjamiyatining 4- dasturi) doirasida amalga oshirildi.

Bugungi kunda elektron kutubxonalar yaratish va ulardan foydalanish "Informatsion jamiyat texnologiyalari" dasturi doirasida KES dasturiga kiritilgan.

AQShda 80-yillarda elektron kutubxonalar (EK) yaratish bo'yicha ish boshlangan bo'lsa, bu ishga Buyuk Britaniyada 90- yil boshlarida kirishildi.

Odatda, bunday ishlar loyihalarni amalga oshiruvchi kichik guruhlar tomonidan bajarilib, keyinchalik milliy dasturlar va xalqaro loyihalar darajasiga ko'tariladi. Bunga misol sifatida "Katta yettilik" mamlakatlari tomonidan yaratish mo'ljallanayotgan EKni keltirish mumkin. Bu loyihada qatnashish uchun Rossiya ham taklif etilgan. AQShdagi "DLI", Buyuk Britaniyadagi "ELIB" loyihalari ham bunga misol bo'la oladi. Germaniyada esa "GLOBAL-INFO" elektron kutubxona yaratishga kirishilgan.

Yuqorida keltirilgan loyihalar davlat tomonidan yetarlicha moliyaviy ta'minotga egadir.

Bu mamlakatlarda EK yaratish muammolarini yechish uchun turli investitsiyalar faol jalb qilinmoqda, jumladan, turli fondlar, manfaatdor xususiy kompaniyalar, xayriya tashkilotlari, alohida homiy shaxslar mablag'lari bu ishga yo'naltirilmoqda.

Rossiyada ham EK yaratish bo'yicha tajribalar yetarli. 1995-yildan boshlab elektron resurslar va ularning dasturiy-texnik ta'minotini yaratish bilan bog'liq loyihalar (jumladan, Internet orqali) amalga oshirila boshlandi. Bu loyihalar bir qator davlat ilmiy-texnik dasturlari tomonidan qo'llab-quvvatlandi. Masalan, "Fan va texnika bo'yicha federal informatsion fond", "Rossiyani axborotlashtirish" dasturi. Rossiya Fan vazirligining maqsadli ilmiy-texnika dasturi "Fan va oliy maktab uchun milliy kompyuter tarmoqlari telekommunikatsiyasi" loyihasi qo'llab quvvatlanmoqda.

1998- yili Rossiya fundamental tadqiqotlar fondi (RFTF) va Rossiya texnologik rivojlanish fondi (RTRF) tanlov e'lon qildi. Uning natijasiga ko'ra, EK muammolarini yechish bo'yicha loyihalar moliyalashtirila boshlandi. "Rossiya elektron kutubxonalari" tarmoqlararo dasturini amalga oshirish to'g'risida ham bir qator yechimlar bor.

Mazkur dastur bu sohadagi boshqa loyihalar va dasturlar bilan birgalikda elektron axborot resurslarini yig'ish, saqlash va ulardan samarali foydalanishga mo'ljallangan.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

EK yaratishga yo'naltirilgan xalqaro loyihalardan biri "Bibliotheca Universalis" hisoblanadi, bu loyiha bo'yicha Eklarning global tarmog'ini yaratish ko'zda tutilgan. Mazkur loyiha "Katta yettilik" mamlakatlari tomonidan amalga oshirilayotgan ikki loyihaning biridir. 1995- yilda boshlangan bu loyiha ishida quyidagi mamlakatlar ishtirok etmoqda:

Fransiyadan Fransiya Madaniyat vazirligi va Fransiya Milliy kutubxonasi;

Yaponiyadan Yaponiya Milliy kutubxonasi;

AQShdan Kongress kutubxonasi;

Buyuk Britaniyadan Britaniya kutubxonasi;

Germaniyadan Germaniya kutubxonasi;

Kanadadan Kanada Milliy kutubxonasi;

Italiyadan Davlat kutubxonasi.

Elektron kutubxonalar yaratishda AQShdagi kutubxonalar va axborot markazlari, ayniqsa, faollik ko'rsatmoqda.

Loyihalar ichida salmoqlisi AQSh Kongressi kutubxonasi tomonidan amalga oshirilgan, 1995- yilda 15 ta yirik universitet kutubxonasini birlashtirgan Milliy elektron kutubxonalar federatsiyasi (NDLF) loyihasi, Milliy elektron kutubxona va Amerika xotirasi loyihalari hisoblanadi.

AQShda bu sohada olib borilayotgan ishlar boshqa mamlakatlarda ham shu yo'nalishdagi tashabbuslar rivojiga turtki bo'ldi. Shuning uchun ham ular o'zlarining loyihalarida amerikalik kasbdoshlari tajribasiga ko'proq tayanishlari tasodifiy emas.

1993- yili Avstraliya arxivlari, Avstraliya kutubxonalar kengashi, Axborot xizmatlarini saqlash bo'yicha milliy agentlik va Tovushli kino bo'yicha milliy arxiv hamkorlikda elektron materiallar ishlanmalari yaratishga tavsiyalar beruvchi ishchi organ tuzdilar. Bu sohadagi ishlar Avstraliya Federatsiyasining 100 yillik yubileyiga mo'ljallangan "2001-yildagi Federatsiyaga yuzma-yuz" dasturiga kiritildi.

1995- yildan boshlab bu ishchi organ AQShning "Hujjatlarning saqlanishi va ulardan foydalanish bo'yicha kompaniya" ishchi guruhi (CPA) va Ilmiy kutubxonalar guruhi (RLG) ishlaridan samarali foydalana boshladi. Hozirgi paytda bu ishchi organ "Elektron axborotlarni arxivlashtiruvchi ishchi guruhi" deb nom oldi.

Yevropada Yevropa kengashi tomonidan juda ko'p milliy va xalqaro loyihalar amalga oshirilmog'da. Bu yo'nalishda olib borilayotgan ishlar diqqatga sazovordir. Bunda, ehtimol, Buyuk Britaniyaning ancha oldinga ketganligi bois bo'lsa kerak, uning ELIB dasturi doirasiga 60 dan ortiq loyiha qamrab olingan.

O'zbekistonda kutubxonalarni avtomatlashtirish ishlari 90- yillarning o'rtalarida "Axborotlashtirish haqida"gi qonun va Milliy ilmiy-texnik axborotlar tarmog'i yaratish bo'yicha dastur qabul qilinishi bilan boshlandi. Kutubxonalarni avtomatlashtirish ishlari O'zbekistan Respublikasi Fan va texnika davlat qo'mitasi hamda Oliy va o'rta maxsus talim vazirligi tomonidan qo'llab quvvatlandi. Shundan so'ng elektron kutubxonalar va kutubxona konsorsiumlari yaratish bo'yicha dastlabki qadamlar qo'yildi. Fanlar

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

akademiyasining Asosiy kutubxonasida birinchi elektron kutubxona ishga tushirildi. Namunaviy avtomatlashtirilgan kutubxona loyihasi ochiq jamiyat instituti ko'mak jamg'armasining granti asosida amalga oshirildi.

Mazkur loyihada ko'zda tutilgan maqsad:

kutubxona faoliyati bilan bog'liq axborotlarni avtomatlashtirilgan holda qayta ishlashning barcha funksiyalarini namoyish etish va o'rgatish;

kutubxonachilarni avtomatlashtirilgan kutubxonada ishlashga o'rgatish uchun sharoit yaratish.

Fanlar akademiyasining Asosiy kutubxonasi eFL Direct Project xalqaro loyihasi bo'yicha Ochiq Jamiyat instituti ko'mak jamg'armasi orqali AQShdagi EBSCO Publishing kompaniyasining elektron ma'lumotlar bazasini oldi. Bu ma'lumotlar bazasida 3500 dan ortiq nomdagi yetakchi davriy nashrlarning annotatsiyali biblio- grafiyasi va to'la matnli materiallari mavjud.

EBSCO, ma'lumotlar bazasidan tashqari axborotlarni Internet va SD disklardan qidirish imkonini beruvchi zamonaviy axborot qidiruv tizimi eFL Directni ham taqdim qiladi. Bu esa mutaxassislarga fan, madaniyat, tibbiyot va tijorat sohasida Jahonda erishilayotgan yutuqlar haqidagi ma'lumotlarni tezkorlik bilan olishlariga imkoniyat yaratadi. 2001- yilda O'zbekistondagi 84 kutubxona EBSCO Publishing kompaniyasining elektron ma'lumotlar bazasiga obuna bo'ldi. O'zbekistonda respublika axborot infrastrukturasi rivojlantirishning istiqboldagi boshqa rejalari ham mavjuddir. Mamlakatda Internet tizimini yaratish bo'yicha ishlar jadal sur'atlarda olib borilmoqda. Yetakchi vazirliklar va xalqaro fondlar kuchlarini birlashtiruvchi UzREN loyihasi Internet resurslaridan foydalanishni arzonlashtiradi va, ayni paytda, axborot-kutubxonalar o'z elektron resurslarini faollik bilan xalqaro tarmoqlar orqali jahon axborot resurslariga taqdim qilish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Axborot-kutubxonalarni avtomatlashtirish

Axborot-kutubxonalarda avtomatlashtirish qo'l mehnatini yengillashtirishga, avtomatlashgan tizimga o'tishga, mehnat unumdorligini oshirishga, foydalanuvchilarning ehtiyojlarini to'liq qondirishga yordam beradi.

Ma'lumotlar bazasi. Har qanday texnologiyaning majburiy komponenti ma'lumotlar bazasidir. Avtomatlashtirilgan axborot-kutubxonalarda ma'lumotlar bazasi o'z ichida operatsion darajada ma'lumotlarga ishlov berish texnologiyasi kabi axborot-kutubxonalar faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni to'playdi. Ma'lumotlar bazasiga axborot boshqa muassasalardan tushishi mumkin. Mutaxassislar ma'lumotlar bazasi muhitida ishlash bo'yicha asosiy texnologik operatsiyalarni egallagan bo'lishlari zarur. Har kuni elektron pochta orqali yangi ma'lumotlar kelib tushishi mumkin. Ular bo'yicha ma'lumotlar bazasining tegishli massivlariga har kuni tuzatishlar kiritib boriladi. Ma'lumotlar bazasidan axborot matnli protsessor, jadvalli protsessor, elektron pochta, kompyuter konferensiyalari kabi kompyuter ilovalari (dasturlari)ning kirishiga uzatiladi.

Avtomatlashtirilgan axborot-kutubxonalarning istalgan kompyuter ilovasi mutaxassislariga bir-birlari va boshqa axborot-kutubxonalar bilan aloqa qilish imkonini

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

beradi. Ma'lumotlar bazasidan olingan axborotlarni uzatish, ko'paytirish, saqlash uchun kompyuterdan tashqari boshqa texnik vositalardan ham foydalanilish mumkin.

Xulosa. Axborot-kutubxona muassasalarida zamonaviy texnologiyalarning tatbiq etilishi, amalda olib borilayotgan ish ko'lamining dolzarbligi hozirgi kunining asosiy vazifasi hisoblanadi. Har qanday texnologiyaning majburiy komponenti ma'lumotlar bazasidir. Avtomatlashtirilgan axborotkutubxonalarda ma'lumotlar bazasi o'z ichida operatsion darajada ma'lumotlarga ishlov berish texnologiyasi kabi axborot-kutubxonalar faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni to'playdi. Avtomatlashtirilgan axborot-kutubxonalarining istalgan kompyuter ilovasi mutaxassislariga bir-birlari va boshqa axborot-kutubxonalar bilan aloqa qilish imkonini beradi. Ma'lumotlar bazasidan olingan axborotlarni uzatish, ko'paytirish, saqlash uchun kompyuterdan tashqari boshqa texnik vositalardan ham foydalanilish mumkin.

Avtomatlashtirilgan axborotkutubxona texnologiyalarining texnik va dasturiy vositalari bilan tanishtirish va bu vositalarni ishlab chiqarish, ilmiy tadqiqot ishlari axborot tizimini va elektron ma'lumotlar bazalarini (elektron kataloglar, elektron darsliklar, multimedia, ensiklopediyalar, to'liq matnli ma'lumotlar bazalari va h. k.) ishlab chiqish va ularni o'zlashtirish texnologiyasini, xizmat ko'rsatish, foydalanuvchilarni axborot texnologiyalari asosida elektron ilmiy-ta'limiy resurslar bilan ta'minlash, hujjatlarni elektron shaklda yetkazib berish texnologiyasini o'zlashtirish va (IRBIS, MARC, KARMAT, SQL va boshqalar) o'rgatish, sozlash, moslashtirish hamda ular bilan ishlashga hamda o'quv jarayonlariga tatbiq etish usullari va ularning o'ziga xos xususiyatlarini o'rgatishdan iboratdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Axborot-kutubxona texnologiyasi Yu.O.Mannonov, K. G. Mavlyanov "Noshir"-Toshkent-2013.
2. <https://kompy.info/avtomatlashtirilgan-kutubxona>
https://uz.wikipedia.org/wiki/Avtomatlashtirilgan_kutubxona